

А. У. Зуева, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, выкладчык, кандыдат гістарычных навук (г. Мінск);
Ш. Каліцкі, магістр археалогіі (г. Кракаў, Польша)

Вынікі археалагічных даследаванняў 2009 года ў Краснасельскім мікрарэгіёне

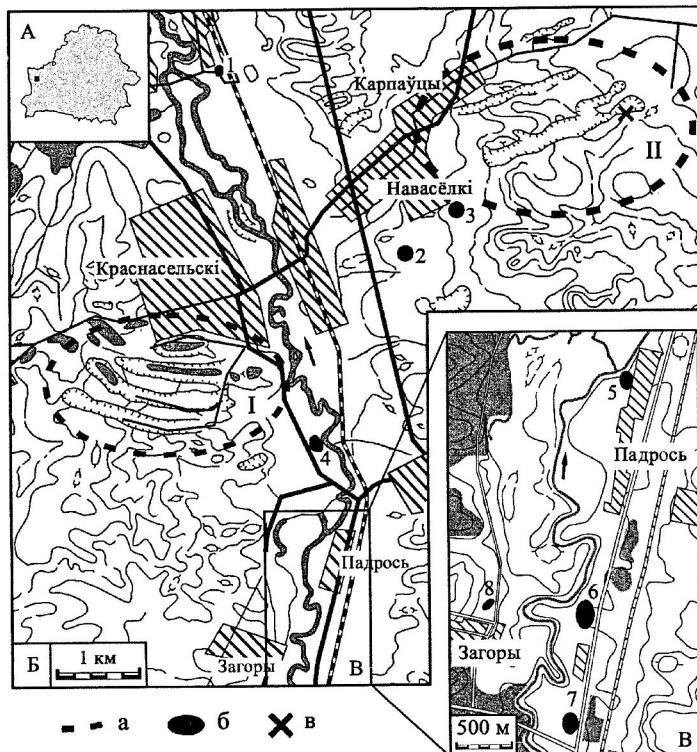
У 2009 г. аўтары працягвалі распачатыя ў папярэднім палівым сезоне археалагічныя даследаванні на тэрыторыі Ваўкавыскага раёна Гродзенскай вобласці. На падставе Дазволу № 2035 па форме № 2 (на імя А. У. Зуевай) былі праведзены разведкі ў права- і левабярэжжы р. Рось на ўчастку ад в. Рыбакі да в. Загоры, а таксама абследавана крэйдавая лінза № 4 «Калядзічы» каля в. Карпаўцы (мал. 1). У выніку праведзеных даследаванняў: I) была ўдакладнена лакалізацыя і вызначаны сучасны стан двух раней вядомых помнікаў; II) выяўлена шэсць новых розначасовых помнікаў; III) зафіксавана новае месца знаходжанне рагавой шахцёрскай прылады.

I) **Загоры-1.** Месца знаходжанне апрацаванага крэмню і ганчарнай керамікі было выяўлена М. М. Чарняўскім у 1984 г. [6, с. 8]. Помнік размешчаны ў левабярэжжы р. Рось, на паўночным ускрайку в. Загоры (Краснасельскі п/с), праз 50 м на поўнач ад да-

рогі, якая вядзе да санаторыя. Паверхня помніка разворваецца. На прыдатнай для агляду пляцоўцы плошчай каля 100×50 м знайдзены 7 крамянёвых артэфактаў (4 адшчэпі і іх фрагменты, пласціна, рэтушаваны адшчэп, рэтушаваная пласціна з адламаным праксімальным канцом) і 4 фрагменты ганчарнай керамікі.

Помнік Загоры-1 датаваны каменным–бронзовым вякамі, познім сярэдневякоўем–новым часам.

Рыбакі-1. Месца знаходжанне апрацаванага крэмню, якое было выяўлена ў 1986 г. В. Я. Кудрашовым [5, с. 4] і паўторна абследавана аўтарамі ў 2008 г. [3, с. 25]. Помнік размешчаны ў правабярэжжы р. Рось, на беразе старыцы, у 0,5 км на паўднёвы ўсход ад в. Рыбакі (Краснасельскі п/с). Помнік цалкам знішчаны вёскай, яго ацалелая частка разворваецца. На полі, якое знаходзіцца на паўднёвым ускрайку вёскі, знайдзены адшчэп без апрацоўкі, рэтушаваны

Мал. 1. Краснасельскі мікрарэгіён: *A* – лакалізацыя рэгіёна; *B*, *B* – карты размяшчэння помнікаў: *a* – крэйдавыя лінзы (*I* – крэйдавыя лінзы каля г. п. Краснасельскі, *II* – крэйдавая лінза № 4 «Калядзічы» каля в. Карпаўцы); *b* – археалагічныя помнікі, выяўленыя ці абследаваныя ў 2009 г.; *v* – месца выяўлення рагавой шахцёрскай прылады: 1 – Рыбакі-1; 2 – Навасёлкі-1; 3 – Навасёлкі-2; 4 – Краснасельскі-11; 5 – Падрось-2; 6 – Падрось-3; 7 – Падрось-4; 8 – Загоры-1

адшчэп, нарыхтоўка біфацыяльнага вырабу (мал. 2: 3). Тыпалагічнае вызначэнне апошняга са згаданых артэфактаў зроблена на падставе крыгізрыяў, якія былі распрацаваны В. Мігалем [10, с. 136–137; 12, с. 237]: 1) у адрозненне ад дыскападобных нуклеусаў, якія маюць плоска-выпуклае сячэнне, нарыхтоўкі біфацыяльных вырабаў вылучаюць «падушкападобным» сячэннем; 2) на паверхнях біфацыяльных вырабаў заўважана вялікая колькасць параўнальнай плоскіх дробных негатыўна сколаў, якія былі накіраваны на апрацоўку прылады, а не на атрыманне нарыхтовак.

Помнік, мяркуючы па наяўнасці нарыхтоўкі біфацыяльной прылады, датаваны бронзавым векам.

II) *Краснасельскі-II*. Месца знаходжанне апрацаванага крэмню і ляпной керамікі. Помнік знаходзіцца праз 1,3 км на паўднёвы ўсход ад г. п. Краснасельскі і прыкладна праз 1 км на паўднёвы ўсход ад археалагічнага запаведніка з шахтамі, на ўсход ад шашы з Краснасельскага ў Ваўкавыск. Помнік размешчаны на пагорках на нізкім поплаве ў левабярэжжы р. Рось. На частковая задзірванай паверхні

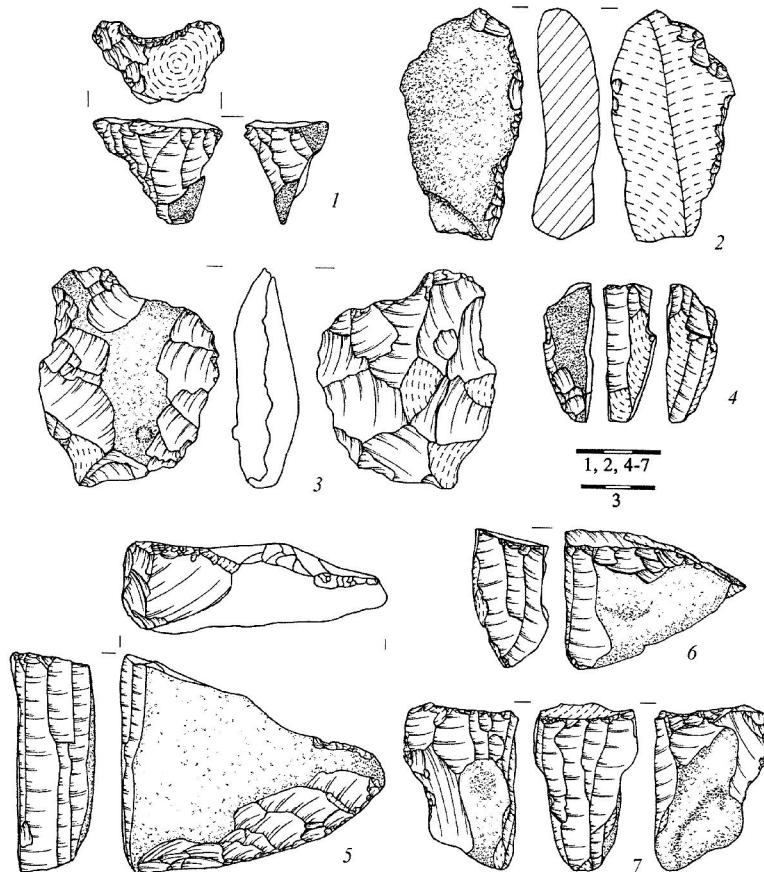
собрана 35 крамянёвых артэфактаў і 10 фрагментаў ляпной керамікі.

Крамянёвія артэфакты выраблены з балтыйскага крэйдавага і марэннага крэмню. Чатыры знаходкі аблапененія. Продукты расчіплення крэмню прадстаўлены 19 адшчэпамі, 5 пласцінамі і іх фрагментамі, натуральным крамянёвым абломкамі са слядамі апрацоўкі, двухпляцовачным нуклеусамі пласцін і адшчэпаў. Да вырабаў з другаснай апрацоўкай аднесены 2 рэтушаваныя пласціны, выемчатая прылада на нуклеупадобным абломку (мал. 2: 1), 3 рэтушаваныя адшчэпы і 3 скрэблы на натуральных крамянёвых абломках (мал. 2: 2).

Калекцыя ляпной керамікі складаецца з фрагментаў лашчоных сценак і донца (4), гладкасценных сценак (3), донца з падсыпкай (1) і сценак неазначальняй керамікі (2).

Помнік датаваны каменным–бронзовым вякамі, жалезным векам.

III) *Падрось-2*. Месца знаходжанне апрацаванага крэмню і ганчарнай керамікі. Помнік размешчаны

Мал. 2. Матэрыялы разведак 2009 года: 1 – выемчатая прылада на нуклеупадобным абломку; 2 – скрэблы; 3 – нарыхтоўка біфацыяльнага вырабу; 4–7 – нуклеусы; 1, 2 – Краснасельскі-II; 3 – Рыбакі-1; 4 – Падрось-2; 5–7 – Падрось-3

ў правабярэжкы р. Рось, на паўднёва-заходнім ускрайку в. Падрось (Краснасельскі п/с), на высокай тэрасе альбо нізкім поплаве. Паверхня помніка часткова выкарыстоўваецца пад агароды, часткова задзірваная. На плошчы каля 100×50 м былі знайдзены 4 крамянёвые артэфакты (адшчэп, 2 фрагменты пласцін, аднапляцовачны нуклеус ад пласцін з частковым апрацаванымі бакамі (мал. 2: 4)), 5 фрагментаў ганчарнай керамікі.

Помнік датаваны мезалітычным часам, а таксама познім сярэдневякоўем—новым часам.

Падрось-3. Месцазнаходжанне апрацаванага крэмню. Помнік размешчаны прыкладна праз 0,8 км на поўдзень ад в. Падрось, на паўночным ускрайку хутара, на заход ад шашы Краснасельскі–Ваўкаўск, у правабярэжкы р. Рось, на невысокай моцна аплыўшай дзунене. Паверхня разворваецца. На плошчы каля 250×50 м былі знайдзены 13 крамянёвых артэфактаў: 4 адшчэпы, дыстальная частка пласціны, скол падпраўкі плоскасці сколвання, 2 фрагменты крамянёвых канкрэцыі са слядамі апрацоўкі, 4 аднапляцовачных нуклеуса ад пласцін (мал. 2: 5–7) і 1 аднаплязовачны нуклеус ад пласцін і пласціністых сколаў.

Усе нуклеусы выраблены на невялікіх канкрэцыях марэннага крэмню. На падставе тэхніка–марфалагічных крытэрыяў нуклеусы ад пласцін падзелены на дзве групы. Першая група прадстаўлена артэфактамі, плоскасць сколвання якіх размешчана ў тарцовай альбо шырокай частцы канкрэцыі

(мал. 2: 5). Ударная пляцоўка рыхтавалася некалькімі сколамі, пасля зняцця серыі пласцін падпраўлялася дробнымі фасеткамі. Вугал сколвання – каля 80 градусаў. У аднаго нуклеуса бакі апрацаваныя. Пласціны здымаліся з дапамогай адціскной тэхнікі, на што ўказвае шэраг прыкмет: 1) сплошчаныя паверхні сколвання нуклеусаў, з якіх можна было атрымліваць нарыхтоўкі з прыменным профілем; 2) наядунасць негатываў ад рэгулярных вузкіх пласцін [параўн.: 1, с. 69–70, 78–79; 11, с. 258]. Такія нуклеусы маюць аналогі ў матэрыялах яніславіцкай культуры, у тым ліку на Панямонні [13].

Да другой групы аднесены нуклеусы, плоскасці сколвання якіх размешчаны ў тарцовай частцы канкрэцыі (мал. 2: 6, 7). Ударная пляцоўка ўтворана адным ці некалькімі сколамі альбо не падрыхтавана. Вугал сколвання набліжаецца да 90 градусаў. Бакі частковая апрацаваныя. Мяркуючы па негатывах сколаў, з нуклеусаў здымаліся парынальна нерэгулярныя шырокія нарыхтоўкі. Пласціны згаданага кшталту атрымліваюць ударам з прымяненнем пасрэдніка [11, с. 257]. Такія нуклеусы прысутнічаюць на помніках яніславіцкай культуры, напрыклад Беліца-2 [15, табл. XXII: 1, 2]. Нуклеусы гэтага тыпу адзначаюцца і ў інвентары нёманскай культуры [4, с. 53, табл. III: 4; 14, с. 83].

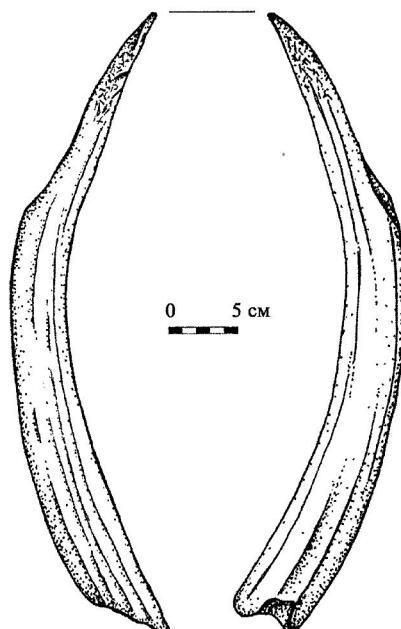
Такім чынам,помнік Падрось-3 датаваны мезалітам і адносіцца да яніславіцкай культуры. Не выключаны таксама неалітычны этап засялення тэрыторыі помніка, звязаны з нёманскай культурой.

Падрось-4. Месцазнаходжанне апрацаванага крэмню і ганчарнай керамікі. У правабярэжкы р. Рось, паміж хутарами каля в. Падрось і дарогай да моста праз р. Рось, на разараным полі знайдзены крамянёвы адшчэп і 2 фрагменты ганчарнай керамікі.

Навасёлкі-1. Месцазнаходжанне апрацаванага крэмню і ганчарнай керамікі. Помнік размешчаны на правабярэжнай тэрасе р. Рось, на дзюнопадобным узвышышы насупраць цементнага заводу. Помнік падзелены на дзве часткі шашой Ваўкаўск–Гродна, яго паверхня разворваецца. На полі на плошчы каля 600×250 м знайдзены крамянёвые артэфакты (5 адшчэпаў без апрацоўкі, дыстальная частка пласціны, 3 рэтушаваныя адшчэпы) і фрагмент ганчарнай керамікі. Помнік датаваны каменным–бронзавым вякамі, познім сярэдневякоўем–новым часам.

Навасёлкі-2. Месцазнаходжанне апрацаванага крэмню. На ўсходнім ускрайку в. Навасёлкі (Краснасельскі п/с) знайдзены падскарыністы адшчэп.

III) Вясной 2009 г. краснасельскі краязнавец А. В. Зубанаў у кар'еры ва ўсходній частцы крэйдавай лінзы № 4 «Калядзічы» каля в. Карпаўцы знайшоў рагавую шахцёрскую прыладу працы (мал. 3), якую перадаў у Музей гісторыі прадпрыемства «ААТ Краснасельскбудматэрыялы» і краязнавства

Мал. 3. Рагавая шахцёрская прылада. Крэйдавая лінза № 4 «Калядзічы» каля в. Карпаўцы

(г. п. Краснасельскі). Аўтарамі было агледжана месца выяўлення прылады. Археалагічныя аб'екты ў сценцы кар'ера адсутнічалі.

Прылада змайстравана з фрагмента адростка рогу. Вастрыё вырабу, наўмысна неапрацаванае, захоўвае нешматлікія драпіны, якія, найбольш верагодна, з'явіліся ў выніку выкарыстання прылады. На ніжній, патоўшчанай, частцы вырабу заўважаючы сляды забітасцей, якія маглі застацца ад удуараў адбайнікам. Даўжыня прылады – каля 30,5 см.

Выраб, паводле распрацаванай А. Багушэўскім класіфікацыі рагавых шахцёрскіх прылад працы, адносіцца да тыпу B1 [9, с. 200–207]. Прывады гэтага тыпу не маюць аналогіі ні сярод матэрыйялаў З. Шміта з так званай крэйдавай лінзы № 1, якія знаходзяцца ў зборах Дзяржаўнага археалагічнага

музея ў Варшаве [8, 14], ні сярод вырабаў, якія былі атрыманы беларускімі даследчыкамі на лінзе № 4 «Калядзічы» каля в. Карпаўцы ў 1978–1979 гг. [7]. Разам з тым адна падобная прылада амаль ідэнтычных памераў (даўжыня 30 см) была выяўлена Н. М. Гурынай падчас даследаванняў 1963–1964 гг. на крэйдавай лінзе № 2, якая была размешчана на поўдзень ад г. п. Краснасельскі. Прывада паходзіла з шахты № 4 раскопу I [2, с. 55, 61]. Рагавыя прылады тыпу B1 (усяго 10 адзінак) адзначаны і ў матэрыйялах, якія былі атрыманы С. Крукоўскім і Т. Журоўскім у крэмнездабыўным цэнтры Кшэмёнкі Апатаўскія [9, с. 214]. Прывадам таго тыпу прыпісваюць функцыі шахцёрскіх кірак альбо рычагоў, з дапамогай якіх падважвалі блокі крэйдавай пароды ці крамянёвых канкрэцыяў [9, с. 224–226].

Літаратура

1. Гиля, Ю. В. Технологический анализ каменных индустрий. Методика микро-макроанализа древних орудий труда / Ю. В. Гиля. – СПб : РАН ИИМК, 1997. – Ч. 2. – 198 с.
2. Гурина, Н. Н. Древние кремнедобывающие шахты на территории СССР / Н. Н. Гурина. – Л. : Наука, 1976. – 178 с.
3. Зуева, А. У. Справаўдзача аб археалагічных даследаваннях на тэрыторыі Ваўкавыскага і Пінскага раёнаў у 2008 годзе / А. У. Зуева // Архіў археалагічнай навуковай дакументацыі ДНУ «Інстытут гісторыі НАН Беларусі». – Спр. № 2567.
4. Калечиц, Е. Г. Этапы заселения Мотольского микрорегиона в каменном и бронзовом веках (по материалам поселения Мотоль-17) / Е. Г. Калечиц, В. С. Обуховский // Lietuvos archeologija. – 2004. – Т. 25. – С. 47–78.
5. Кудряшов, В. Е. Отчет о полевых исследованиях в 1986 г. / В. Е. Кудряшов // Архіў археалагічнай навуковай дакументацыі ДНУ «Інстытут гісторыі НАН Беларусі». – Спр. № 1008.
6. Чарняўскі, М. М. Справаўдзача аб археалагічных даследаваннях у 1984 годзе / М. М. Чарняўскі // Архіў археалагічнай навуковай дакументацыі ДНУ «Інстытут гісторыі НАН Беларусі». – Спр. № 921.
7. Чарняўскі, М. М. Рагавыя шахцёрскія прылады з Карпаўцаў Ваўкавыскага раёна / М. М. Чарняўскі // Acta Archaeologica Albaruthenica. – Мінск, 2007. – Vol. 1. – С. 5–16.
8. Boguszewski, A. Narzędzia rogowe z wczesnobrązowej kopalni krzemienia w Krasnym Siole nad rzeką Roś / A. Boguszewski // Wiadomości Archeologiczne. – 1989. – T. 49, z. 2. – S. 233–243.
9. Boguszewski, A. Narzędzia rogowe z neolitycznej kopalni krzemienia pasiastego w Krzemionkach, woj. Kieleckie / A. Boguszewski // Wiadomości Archeologiczne. – 1989. – T. 49, z. 2. – S. 197–231.
10. Migal, W. Znaczenie przemysłu nakopalniowego z Rybnik, woj. Białostockie, dla poznania krzemieniarstwa epoki brązu w Polsce / W. Migal // Z badań nad kremniarstwem epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Polsce : materiały sympozjum, Warszawa, 20–22 października 1994 r. ; Komitet nauk prahistorycznych ; pod red. J. Lecha, D. Piotrowskiej. – Warszawa, 1997. – S. 129–144.
11. Migal, W. Zamysł technologiczny wióra krzemiennego z Winiar, pow. Dwikozy / W. Migal // Krzemień świecichowski w pradziejach : materiały z konferencji w Ryni, 22–24.05.2000 / PMA ; pod red. B. Matraszek, S. Sałacińskiego. – Warszawa, 2002. – S. 255–266.
12. Migal, W. Narzędzia bifacialne jako wskaźniki chronologiczne? / W. Migal, M. Urbanowski // Krzemień czekoladowy w pradziejach : materiały z konferencji, Otwock, 08–10.10.2003 / PMA ; pod red. W. Borkowskiego [i inn.]. – Warszawa ; Lublin, 2008. – S. 215–244.
13. Obuchowski, W. Materiały kultury janiszawickiej z obszaru prawobrzeżnej strefy dorzecza górnego Nieniwa / W. Obuchowski // Kultura janiszawska w Polsce Północno-Wschodniej i na terenach sąsiednich ; red. E. Kawalkowa. – Ostrołęka, 2003. – S. 83–100.
14. Obuchowski, W. Zabytki krzemienne i kamienne od paleolitu do wczesnej epoki żelaza z terenów Białorusi w zbiorach Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie / W. Obuchowski. – Warszawa : Wyd. PMA, 2003. – 208 s.
15. Obuchowski, W. Materiały paleolityczne i mezolityczne z Zachodniej Białorusi / W. Obuchowski. – Warszawa : Uniwersytet Warszawski, 2009. – 296 s.